

การยอมรับของชาวเขา : หย้าแฝก

ภูศักดิ์ ธรรมศาล

ผู้ร่วมดำเนินการ

วิทัศน์ เตชะบุญ

กองสงเคราะห์ชาวเขา

กรมประชาสงเคราะห์

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

12.05.6
ก695ก
2540

ห้องสมุดกระทรวงแรงงาน
และสวัสดิการสังคม

05817

การยอมรับของชาวเขา

เลขเรียกหนังสือ.....	21 กษ ๓ 254๑
เลขทะเบียน.....	5817
วันที่.....	3 มี.ค. 2545

คำนำ

เอกสารการศึกษาวิจัยการยอมรับของชาวเขา : หญ้าแฝก จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบผลการยอมรับของชาวเขาต่อโครงการส่งเสริมปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่สูง ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จำนวน 14 ศูนย์ กองสงเคราะห์ชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา ลำพูน พิษณุโลก ดาก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร อุทัยธานี และกาญจนบุรี ได้ดำเนินการส่งเสริมปลูกหญ้าแฝกเป็นแถบพืชนุรักษ์เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และน้ำในระบบการเกษตรเชิงอนุรักษ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ตลอดจนต้องการทราบเหตุผล ทัศนคติ และปัญหาการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก และเพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาวิจัยไปปรับปรุง แก้ไขให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาบนพื้นที่สูงต่อไป

การศึกษาวิจัยการยอมรับของชาวเขา : หญ้าแฝก ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาทุกศูนย์ ในการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรชาวเขา รวม 1,433 ชุด ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน 2538 และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานบริหารโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูล ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตลอดจนขอขอบคุณชาวเขาทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาเพื่อตอบข้อซักถามต่างๆ พร้อมทั้งให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทำให้เอกสารรายงานการศึกษานี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารการศึกษาวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านความรู้ทางวิชาการ และต่อผู้ปฏิบัติงานสนองพระราชดำริในเรื่อง “หญ้าแฝก” ทั้งนี้เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันเป็นที่รักยิ่งของประชาชนไทยต่อไป

ภูศักดิ์ ธรรมศาล

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

มกราคม 2539

บทคัดย่อ

การศึกษาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการยอมรับการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกรบนพื้นที่สูง โดยได้เก็บข้อมูลจากเกษตรกรซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดต่าง ๆ จำนวน 14 จังหวัด จำนวนเกษตรกรตัวอย่างทั้งสิ้น 1,433 ราย ผลการศึกษา พบว่า มีเกษตรกรที่ปลูกหญ้าแฝกตั้งแต่ปี 2535 - 37 คิดเป็นร้อยละ 27.98 ของจำนวนเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด โดยนำไปปลูกในพื้นที่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35.45 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมดของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝก ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝก ร้อยละ 18.70 มีแผนที่จะขยายการปลูกหญ้าแฝกเพิ่มขึ้นอีก ในปี 2538

สำหรับเหตุผลของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกหญ้าแฝก เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 74.81 ให้เหตุผลว่าได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ส่วนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการด้วยสาเหตุทางด้านการอนุรักษ์ อันได้แก่ ปลูกหญ้าแฝกเพื่อทดแทนแถบพืชอนุรักษ์อื่น ให้เหตุผลต่างกันไป อาทิ ต้องการลดการชะล้างของดิน ต้องการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และต้องการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่องตลอดไป มีร้อยละ 14.96, 66.58, 47.88 และ 17.95 ตามลำดับ นอกจากนี้มีเกษตรกร ร้อยละ 30.17 เข้าร่วมโครงการปลูกหญ้าแฝกเพื่อหวังสิทธิครอบครองที่ดิน

การใช้พื้นที่ระหว่างแถบหญ้าแฝกของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกส่วนใหญ่มีการใช้พื้นที่ปลูกพืชทุกปี ทุกแปลง ส่วนการนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ เพียงร้อยละ 45.14 โดยส่วนใหญ่จะนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์ นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝก ร้อยละ 33.67 ยังเคยแนะนำเรื่องการปลูกหญ้าแฝกแก่บุคคลอื่นด้วย โดยส่วนใหญ่เป็นการแนะนำแก่เพื่อนบ้าน และญาติพี่น้อง

เกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.04 เห็นว่าการปลูกหญ้าแฝกช่วยป้องกันการชะล้างของหน้าดินได้ดี ส่วนความคิดเห็นต่อผลกระทบจากการปลูกหญ้าแฝก

ทั้งเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝก และเกษตรกรที่ไม่ได้ปลูกหญ้าแฝก มีความคิดเห็นเหมือนกัน กล่าวคือ การปลูกหญ้าแฝกทำให้ต้องใช้แรงงานมากขึ้น และต้องเสียเวลาในการดูแลรักษา

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร กับ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกร พบว่า เฝ้าพันธุ์ของเกษตรกร ภาวมีสถานะต่างๆ ทางสังคมของเกษตรกร จำนวนแรงงานในครอบครัว และแหล่งของข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้เมื่อดูความสัมพันธ์ของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝก กับการปลูกแถบพืชอนุรักษ์อื่นของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่เคยปลูกแถบพืชอนุรักษ์อื่นมาก่อน จะมีสัดส่วนการปลูกหญ้าแฝกสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่เคยปลูกแถบพืชอนุรักษ์อื่นมาก่อน

นอกจากนี้เมื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ และเหตุผลในการเข้าร่วมโครงการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร กับการปฏิบัติเกี่ยวกับหญ้าแฝกของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่ได้รับข่าวสารจากแหล่งอื่นๆ ที่มีใช่เป็นบุคคลโดยตรง มีสัดส่วนการใช้ประโยชน์พื้นที่ระหว่างแถบหญ้าแฝกน้อยกว่าเกษตรกรที่ได้รับข่าวสารจากแหล่งที่เป็นบุคคลโดยตรงหรือแหล่งที่มีบุคคลร่วมด้วย ส่วนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกหญ้าแฝกด้วยสาเหตุที่ต้องการอนุรักษ์ดินมีสัดส่วนการใช้พื้นที่ระหว่างแถบหญ้าแฝก และการขยายผลสูงกว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกหญ้าแฝกด้วยสาเหตุอื่นๆ ที่ไม่ใช่เพื่อต้องการอนุรักษ์ดิน

สารบัญเรื่อง

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญตาราง	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	3
นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 พระราชดำริและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ประมวลพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินโดยการปลูกหญ้าแฝก	5
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ผลการดำเนินงานส่งเสริมหญ้าแฝกของกองส่งเสริมชาวเขา	9
บทที่ 3 ผลการศึกษา	11
บทที่ 4 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	57
บรรณานุกรม	62
ภาคผนวก	64

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ลักษณะของเกษตรกรตัวอย่างและครอบครัว จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	12
ตารางที่ 2 ร้อยละของเกษตรกรตัวอย่าง จำแนกตามเผ่าและตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	13
ตารางที่ 3 ร้อยละของเกษตรกรตัวอย่าง จำแนกตามสถานทางสังคมและตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	14
ตารางที่ 4 ร้อยละของเกษตรกรตัวอย่างที่ปลูกหญ้าแฝกทั้งหมดจำแนกตามปีที่ปลูก และที่คิดว่าจะปลูกในปี 2538 จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	18
ตารางที่ 5 ลักษณะการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรตัวอย่างผู้ปลูกหญ้า แฝก จำแนกตามพื้นที่ถือครอง และตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	19
ตารางที่ 6 สัดส่วนของพื้นที่นาข้าว พื้นที่ไร่มนเวียน พื้นที่ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นและพื้นที่ การเกษตรอื่น ๆ ต่อพื้นที่ถือครองทั้งหมด จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	21
ตารางที่ 7 สัดส่วนของจำนวนเกษตรกรปลูกหญ้าแฝกต่อเกษตรกรถือครองที่ดิน จำแนกตามลักษณะการถือครอง และตามพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	22
ตารางที่ 8 สัดส่วนของพื้นที่การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ต่างๆต่อพื้นที่ถือครองทั้งหมด ของเกษตรกร จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	23
ตารางที่ 9 สัดส่วนของพื้นที่การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ต่างๆต่อพื้นที่ถือครองชนิดนั้นๆ ของเกษตรกร จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	25
ตารางที่ 10 สัดส่วนของการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับหญ้าแฝกของเกษตรกร จำแนกตามแหล่งข้อมูลและตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	26
ตารางที่ 11 การรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร จำแนกตามปีที่รับทราบ และศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	29
ตารางที่ 12 ร้อยละของสาเหตุในการเข้าร่วมโครงการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯจังหวัด	30

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 13 ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ระหว่างแถบหญ้าแฝกของเกษตรกร จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	32
ตารางที่ 14 สัดส่วนการนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ และประเภทของการนำไปใช้ จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	34
ตารางที่ 15 การแนะนำเรื่องการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝก แก่บุคคลต่างๆ จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	35
ตารางที่ 16 แผนการเกี่ยวกับการปลูกและการขยายการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร ในปีต่อไป จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	37
ตารางที่ 17 เหตุผลของเกษตรกรในการที่จะรักษาหญ้าแฝกเดิมไว้	38
ตารางที่ 18 เหตุผลของเกษตรกรในการที่จะรักษาหญ้าแฝกเดิมไว้ และขยายการปลูกเพิ่มขึ้น	38
ตารางที่ 19 เหตุผลของเกษตรกรในการที่จะลดการปลูกหญ้าแฝกลง	39
ตารางที่ 20 เหตุผลของเกษตรกรในการที่จะปล่อยแปลงหญ้าแฝกทิ้ง	39
ตารางที่ 21 สัดส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกต่อข้อดี ของการปลูกหญ้าแฝก จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	40
ตารางที่ 22 สัดส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกต่อผลกระทบที่เกิด จากการปลูกหญ้าแฝก จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	43
ตารางที่ 23 สัดส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรที่ไม่ปลูกหญ้าแฝกต่อผลกระทบที่เกิด จากการปลูกหญ้าแฝก จำแนกตามศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	44
ตารางที่ 24 สัดส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าแฝกต่อระดับความรุนแรง ของผลกระทบที่เกิดจากการปลูกหญ้าแฝก	45
ตารางที่ 25 สัดส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรที่ไม่ปลูกหญ้าแฝกต่อระดับความรุนแรง ของผลกระทบที่เกิดจากการปลูกหญ้าแฝก	45
ตารางที่ 26 สัดส่วนการปลูกแถบพืชอนุรักษ์อื่นๆ และแถบพืชที่เกษตรกรเคยปลูก จำแนกตามพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	47

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 27 สัดส่วนจำนวนเกษตรกรที่ยังมีแถบพืชอนุรักษ์อื่นเหลืออยู่ จำแนกตามชนิดของแถบพืชและตามพื้นที่ศูนย์พัฒนาฯ จังหวัด	48
ตารางที่ 28 สัดส่วนของการยอมรับการปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร แยกตามเผ่าต่างๆ	49
ตารางที่ 29 การยอมรับการปลูกหญ้าแฝก กับสถานะทางสังคมของเกษตรกร	50
ตารางที่ 30 การยอมรับการปลูกหญ้าแฝกกับจำนวนแรงงานในครอบครัว	51
ตารางที่ 31 การปลูกหญ้าแฝกกับการได้รับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ	52
ตารางที่ 32 การปลูกหญ้าแฝกของเกษตรกร กับการปลูกแถบพืชอนุรักษ์อื่นมาก่อน	52
ตารางที่ 33 สัดส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ กับการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ปลูกหญ้าแฝก จากหญ้าแฝก และความคิดเห็นเกี่ยวกับหญ้าแฝกของเกษตรกร	54
ตารางที่ 34 สัดส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุในการเข้าร่วมโครงการปลูกหญ้า- แฝกกับการใช้ประโยชน์ จากพื้นที่ปลูกหญ้าแฝก จากหญ้าแฝก และความคิดเห็นเกี่ยวกับ การขยายการปลูก	56